

Oponentní posudek dizertační doktorské práce JUDr. Kateřiny Janstové „Prezident České republiky“

Dizertační práce K. Janstové o prezidentu České republiky se člení do deseti kapitol, jež se vnitřně dělí na oddíly a pododdíly, ty pak dále na jednotlivé body. Rozčlenění je důležité, protože dizertační práci, jež je obsáhlá, činí přehlednou. Vlastní text s úvodem a závěrem čítá 348 stran, k čemuž patří ještě několik stran přehledu použité literatury.

Dizertace je koncipována tak, že po úvodní kapitole, v níž jsou charakterizovány základní pojmy státovědy vztahující se k problematice postavení a funkce prezidenta republiky v parlamentní republice, přechází k vlastnímu rozboru této ústavní instituce. Těžiště její práce je v analýze ústavního postavení a pravomocí prezidenta republiky v České republice, ale té vždy v jednotlivých kapitolách předchází jejich rozbor za platnosti Ústavní listiny z roku 1920 v době 1. ČSR a v pozdějším ústavně politickém vývoji za platnosti Ústavy 9. května z roku 1948, Ústavy ČSSR z roku 1960, i ústavního zákona č. 143/1968 Sb. o československé federaci. Tento přístup k problematice umožňuje autorce ukázat historický vývoj této ústavní instituce a její proměny v čase, včetně výkladu shodných i rozdílných rysů její podoby v jednotlivých ústavních úpravách.

Nejobsáhlejší částí dizertace jsou kapitoly III. Vznik, trvání a zánik prezidenta republiky (str. 75 – 123), V. Vztah prezidenta republiky k moci zákonodárné (str. 135 – 196) a VII. Vztah prezidenta republiky k moci soudní (str. 234 – 298). Rozsah této kapitoly je zřejmě ovlivněn tím, že v posledních dvou letech se projevíly ve vztazích prezidenta republiky k moci soudní určité rozpory, k nimž zaujímal ve svých rozhodnutích stanoviska Ústavní soud ČR, a autorka tuto problematiku podrobně vykládá.

Menší pozornost věnuje vztahům prezidenta republiky k moci výkonné (VI. str. 197 – 234), ačkoliv by podle mého názoru tato problematika vyžadovala hlubší prostor toho hlediska, jak prezidentův V. Havel a V. Klaus vykládali a uplatňovali ústavní ustanovení o pravomocích hlavy státu ve vztahu ke jmenování předsedy vlády a ostatních členů vlády, i k jejich odvolávání, a zda bylo jejich chování v těchto, i některých dalších otázkách, vždy v souladu se zněním příslušných ústavních ustanovení. Sem patří i otázka, jak má ústavní orgán postupovat při uplatňování svých pravomocí, nestanoví-li Ústava ČR žádné výslovné lhůty, platí-li tu určité obecné zásady pro jeho postup, nebo je-li to zcela na jeho uvážení?

Práce K. Janstové, jak je zřejmé už z jejího obsahu, je rozsáhlá i podrobná. Zahrnuje všechny důležité i méně důležité aspekty ústavního postavení a funkcí (pravomocí) prezidenta republiky v historické evoluci československé státnosti s hlavním důrazem na výklad problémů podle Ústavy ČR. Historické srovnání příslušných ustanovení Ústavní listiny 1920 a Ústavy ČR pak ukazují, jak určité teoretické problémy, jež se projevovaly ve vztahu k různým aspektům působení této ústavní instituce v době 1. ČSR, při jednání o ústavní listině

a potom při jejím uplatňování, se znovu objevily a trvají po vzniku České republiky a přijetí její Ústavy.

Mám tu na mysli např. spory o pojetí hlavy státu, je-li to pouze „dekorativní“ charakteristika, nebo má-li obsahový význam, a jaký, o pojetí prezidenta republiky jako součásti moci výkonné (v 1. ČSR moci vládní a výkonné), o koncepci duality výkonné moci apod. Zároveň vedle těchto teoretických distinkcí, je tu, podle mého názoru, dosti výrazný rozdíl v přístupu k těmto ústavněprávním problémům vzhledem k rozdílným společensko-politickým poměrům, v nichž se tyto problémy a jejich teoretické reflexe pohybují. V době 1. ČSR, která recepční normou přejala právní řád z Rakousko-Uherska, jenž bylo právním státem, se různým teoretickým i praktickým otázkám spojeným s uplatňováním ústavy věnovala výrazně větší pozornost, než je tomu v současné ČR. Byla o nich také obsáhlejší literatura i judikatura, což prokazuje např. kniha dr. Emila Soboty a dalších autorů obdobného názvu „Československý prezident, Praha, 1934“, kterou autorka také nejednou cituje.

Po 17. Listopadu 1989, když se v Československu, a od 1. Ledna 1993 v České republice, začal obnovovat a vytvářet demokratický politický režim a právní stát, byl tento proces, i když také zachovával formálně ústavní a právní kontinuitu, mnohem obtížnější a složitější, protože šlo o celkovou společenskou transformaci, v níž se také komplikovaně proměňoval právní řád. Dělo se tak ve společenské atmosféře, jenž se utvářela v negaci ke starému normalizačnímu režimu a jenž nutně dopadala i na právo z té doby. Nemohla být proto příznivá pěstování vážnosti a úcty k právním (i morálním) pravidlům. Za uplynulých 17 let od Listopadu 1989 se stále ještě nevytvořila stabilizovaná politická a právní kultura. K tomu přispívá i chování politiků, včetně hlavních představitelů státu. Ve vztahu k tématu dizertace je důležité posoudit, jak se za těchto nových, demokraticky se utvářejících demokratických poměrů chovali k funkci prezidenta republiky ti, kdo jí byli parlamentní volbou pověřeni. V: Havel, jako prezident ČSFR, a potom i jako dvakrát zvolený prezident ČR, si často vykládal ústavní ustanovení vztahující se k jeho úřadu velmi volně, a byl nejednou za tyto přístupy kritizován z kruhů politických i právních. V. Klasu, který mu takové chování vytýkal, po svém zvolení se začal ve vztahu k prezidentskému slibu a ústavní úpravě prezidentských pravomocí chovat ještě volněji a vykonávat ústavní funkci nikoliv aktivně, ale aktivisticky. Rozhodně třeba při jmenování předsedy vlády po volbách v roce 2006 nepostupoval jako „neutrální moc“, což je charakteristika, jež by podle autorky měla platit i pro úlohu prezidenta ČR.

Myslím však, že označení „neutrální moc“, se vztahuje jen na určitou stránku výkonu prezidentské funkce v relaci k pluralitnímu složení Parlamentu a při vytváření vlády, nepostihuje však řadu dalších pravomocí prezidenta republiky. Je to pojmové vymezení podle jiných kritérií, než patří-li prezident republiky do moci výkonné, či nikoliv.

Prezident republiky má v ČR podle její Ústavy poměrně silné postavení. Není rozhodně pouhým „kladečem věnců“, jak o něm svého času mluvil V. Havel. Znovu se tak ukázalo po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2006, kdy V. Klaus svých výkladem a uplatňováním ústavních pravomocí výrazně ovlivnil proces vytváření nové vlády. Jeho ústavněprávní postavení je oproti jiným parlamentním republikám (např. Rakousko) posíleno faktickou autoritou tohoto úřadu dlouhodobě zakotvenou v občanské veřejnosti. Tak tomu bylo i za komunistického režimu. V tomto ohledu má z historických i politických důvodů tato instituce v ČR zvláštní a mimořádné postavení.

Kateřina Janstová se v práci, včetně bohatého poznámkového aparátu, ve kterém jsou často neméně významné věci, než v platném textu, vypořádala s celou komplexní problematikou tohoto ústavního tématu na potřebné teoretické úrovni odpovídající doktorské dizertaci. Proto ji celkově hodnotím velmi pozitivně. Jak už jsem v posudku uvedl, některé části nejsou z hlediska významu dost vyvážené, ale uznávám, že to je moje osobní stanovisko. Vzhledem k rozsahu práce i bohatosti tématiky, kterou se autorka musela zabývat, je v ní řada formulací, nebo hodnotících závěrů, k nimž bych mohl mít připomínky, nebo s nimiž nesouhlasím. Jsou formulovány někdy příliš jednostranně, nebo kategoricky, a při bližším rozboru by sotva obstály. Jako pars pro toto uvádím např. na str. 345 tento závěr: „Postup Ústavního soudu osobně vnímám jako pokus o „dekapitaci“ postavení prezidenta republiky, jehož prostřednictvím se ÚS pokouší uzurpovat postavení nejvyššího orgánu ve státě.“ Poukázal jsem už, že různé otázky, spojené s funkcí prezidenta republiky byly předmětem sporu již v době 1. ČSR a v nové podobě se tyto spory i při změněné ústavní pozici prezidenta republiky objevují v ČR. K. Janstová se k nim vyslovuje a má přirozeně právo na vlastní názor. Jde však o to, zda je vždy náležitě odůvodněn. K těmto bodům se lze, dle mého názoru, vrátit v průběhu obhajoby práce.

Vedle této obecnější kritické výhrady mám i drobnější poznámku. Při užívání latinských výrazů je třeba dbát na to, aby byly užívány přesně (ex constitutione, nikoli ex constitutionis).

Závěrem však konstatuji, že práce doktorandky Kateřiny Janstové dle mého názoru splňuje všechna kritéria, která má dizertační práce splňovat, zejména v ní doktorandka prokázala schopnost samostatné vědecké práce, nezávislého hodnocení pramenů, a práce samotná je přínosem pro rozvoj oboru ústavního práva. Z tohoto důvodu práci doporučuji k obhajobě a případě jejího úspěšného průběhu doporučuji doktorandce udělení akademického titulu „doktor“ (Ph.D.).

Vypracoval: Prof. JUDr. Zdeněk Jičínský, DrSc.

Praha, 3. května 2007.